

## Somkuti Gabriella 75 éves

Fejérpataki László, aki a nemzeti könyvtár igazgatója volt 1894-től 1919-ig 1911-ben azt írta volt, hogy: „Én az országos Széchényi könyvtárat nemcsak könyvtárnak, hanem tudományos jellegű nagy nemzeti intézménynek tekintem, melynek fő célja a nemzeti tudományt minden eszközzel, a lehető legliberálisabb szellemben terjeszteni. Ezért igyekeztem mindig arra, hogy a könyvtár hivatali személyzete elsőrangú tudományos egyénekből alakuljon, kik a nemzeti tudomány egy-egy ágának kiváló képviselői...” Nem maradt frott malaszt ez az igazgatói szó, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársai közt mindenkor szép számmal voltak komoly tudósok, országosan ismert nagy nevű akadémikusok, professzorok. Szívesen sorolnánk fel őket, ám ehhez ennek a rövidke születésnapi köszöntőnek teljes terjedelme is kevésnek bizonyulna. Hogy a nagy nevekhez *Somkuti Gabrielláét* is oda kell sorolnunk, nem lehet kétséges.

Somkuti Gabriella bizonyosan azt válaszolná, hogy épp az ellenkezője igaz. Ő csak könyvtáros volt, csak hivatalnok. És valóban, pályája legnagyobb részében az volt, egy a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárában töltött fél évtized után, az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa, 1966-tól az Igazgatási Osztály dolgozója, majd 1970-től nyugdíjba vonulásáig az Igazgatási Osztály vezetője. Mi köze az igazgatási adminisztrációnak a tudományhoz? Kivált, ha meggondoljuk, hogy amikor Somkuti Gabriella aktív dolgozója volt az OSZK-nak, már rég- rég nem érvényesült a tudományos munkának az a megbecsülése könyvtáron belül, amely oly hosszú ideig jellemző volt. Hisz tudjuk, „annak idején” a munkaidő kilenctől egyig tartott, és az utolsó órát a könyvtárosok saját kutatómunkájuk végzésére fordíthatták. Így, ilyen körülmények közt valóban nem csoda, ha a könyvtárosok bőségesen kutattak, és volumenében is tekintélyt parancsoló publikációs tevékenységet folytathattak. De nyolc órai munka mellett? Maradt a napi munka, az adminisztráció, a hivatalnoki lét. De valóban csak az maradt?

Nem. Nemcsak az. De először azért erről is kell szólnunk. A munkaidő és az élet számosabb óráit kitöltő tevékenységről. Somkuti Gabriella nem tudósnak készült. A szülővárosában, Szegeden megkezdett egyetemi éveiben ugyan magyar–francia szakos hallgató volt, egy évre rá azonban, immáron Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészkarán már könyvtár szakosként tanult és végzett 1956-ban. És – említettük első munkahelyét – könyvtárosként helyezkedett el, és az is maradt nyugdíjazásáig. Felkészült, igen jó könyvtáros volt. Ám – egy rövidke olvasószolgálati periódustól eltérve – nem valamely konkrét könyvtári munkát végzett, hanem „igazgatott”. Az OSZK akkor már – régóta – nagyüzem volt. Igazgatása is nagy apparátust igényelt. Az Igazgatási Osztály feladata volt a döntés-előkészítés, az „anyagok” (tervek, koncepciók, jogszabályi hátterek, megoldási módok, jelentések stb.) kezelése, prezentálása, a vezetői kollégiumok elé tárása, az adminisztráció intézése, az „aprómunka”, ami nélkül a főosztályok és igazgatóságok vezetői éppúgy képtelenek lettek volna „lépni”, mint a főigazgatók vagy a főható-

ság. Nemcsak végtelen precizitást, nemcsak minden területen való otthonosságot, bennfentességet igényelt ez a munka, nemcsak teljes és állandó naprakészséget, de végtelen tapintatot is: egyeztetésre, harmonizálásra való képességet és készenlétet. Több mint negyedszázadig végezte ezt a munkát Somkuti Gabriella. És milyen negyedszázad volt ez! Elegendő csak arra utalni, hogy ez idő alatt került fel a Várba az OSZK. Hogy ennek az előkészítése, végrehajtása mi mindent jelentett, úgysem értheti, aki nem vett részt egy ilyen „hadműveletben”.

Somkuti Gabriella igen művelt, idegen nyelveken tudó, állandóan olvasó ember volt. A történelem érdekelte első helyen, szinte kezdettől fogva a művelődéstörténet, kivált a XVIII–XIX. századi. E korszaknak lett a specialistája, a magyar könyvtártörténet igazi, mélyjárású tudósa. A nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő, nagy várostörténész-tudós. Vörös Károly írta volt magisztrális Budapest-történetében, hogy a főváros története csak úgy lenne igazándiból megírható, ha egy gh-revizor tudását is birtokolná a történész. Igaza volt. Nos, revizori képzettségű történészekről nemigen hallhattunk. Ám amikor Somkuti Gabriella könyvtártörténeti dolgozatokat kezdett publikálni, mindenkinek feltűnhetett, hogy olyan szakember ír a XVIII–XIX. századi könyvtárakról, aki valóban tudja, mi is egy könyvtár, hogyan működik, miben áll a munkája. És persze a levéltári fondokat is másként nézi az, aki maga is levéltári anyagok kibocsátója, aki maga is naponta feljegyzéseket, jelentéseket, tervezeteket, javaslatokat készít. Egészen mást – sokkal többet – mondanak neki évszázaddal régebbi, de mégiscsak hasonló „anyagok”, mint a csak történészeknek, a csak befogadónak. Hatalmas előnnyel indul velük szemben. És ez az előny az, amiért Somkuti Gabriellának – mi úgy véljük – megérte negyedszázadon át nem, nem csak tudományos kutatással foglalkoznia. Mintaszerű szintézise, az OSZK kétszázéves jubileuma alkalmából megjelent könyve, *Az Országos Széchényi Könyvtár története 1802–1918* (Bp. 2002.) ezért is kiemelkedő tudományos produkció, ezért is az egyik legnagyobb becsű munkája a hazai könyvtártörténetírásnak. Somkuti Gabriella személyében a tudós és a hivatalnok képességei adhatlak találgat egymásnak. Ritka szerencsés konstelláció ez.

Egy születésnap köszöntő szinte nélkülözhetetlen „kelléke” az életrajz plasztikus–életes felidézése mellett az adott személy egyéniségének, szellemi portréjának felvázolása is. Ezekről e sorok frójának most le kell mondania. Egy vigaszunk akad. Somkuti Gabriella hatalmas hivatali–adminisztratív tevékenysége és csodálatos könyvtártörténeti produktói mellett verseket is írt. Igaz, a nyilvánosság elé csak igen későn bocsátott e nembeli műveiből egy kötetnyit (*Szembefordulva. Versek.* Bp., 1998). Aki a egyszerű könyvtáros, a talán még nagyszerűbb tudós mellett az emberre is kíváncsi, üsse fel ezt a kötetet. Nemcsak igen intenzív esztétikai élményben lesz, lehet része (hogy Somkuti Gabriella igen jelentős költő, arról Fodor András, Pomogáts Béla és Albert Gábor méltatásai győzhetik meg a kétségeskedőt is), de az ember Somkuti Gabriellához is páratlan közelségbe kerülhet.

Az igazgatás hatalmas munkája immáron elvégezve, eredményei az OSZK munkájába szervesen, kitörölhetetlenül, de minden személyes bélyeg nélkül beépültek. A nagy tudományos munkák megírva, állandó olvasmányul kutatók és érdeklődők számára. Nem mondjuk azt, hogy további nagytanulmányokkal immáron ne jelentkezzen Somkuti Gabriella, de – versszeretőként lévén – elsősorban azt kívánjuk neki (és magunknak), hogy azt a megtalált gyönyörű lírai hangot zengesse még igen sokáig. Isten éltesse! (VK)